

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
I/1, (2017 Yaz), ss. 125-152.

AVUSTRALYA VE YENİ ZELANDA BASININDA ÇANAKKALE DENİZ SAVAŞI

Mahir KÜÇÜKVATAN*

Öz

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte İngiltere ve Osmanlı Devleti iki düşman devlet halini almışlardı. Osmanlı Devletinin boğazları kapatması ile birlikte İngiltere'nin müttefiki Rusya ile bağlantısı kesildi. İngiltere Rusya'dan gelecek olan askeri ve hammadde desteklerine ulaşabilmek için Çanakkale ve İstanbul boğazlarını ele geçirerek kontrol altında tutmak istiyordu. İngiliz ve Fransız savaş gemilerinden oluşan büyük bir deniz filosu boğazları geçmek üzere Çanakkale'ye hareket düzenlediler. Harekât sırasında İngiltere Avustralya ve Yeni Zelanda'dan büyük destek görürken, yaşanan gelişmeler İngiltere başlısı bu devletlerin kamuoylarında da büyük yankı uyandırdı.

Avustralya ve Yeni Zelanda Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin yanında yer alarak Çanakkale de dahil olmak üzere bir çok cephede savaşa dahil olmuştur. Bu çalışmada Çanakkale Deniz Muharebeleri süresince yaşananların Avustralya ve Yeni Zelanda kamuoylarında yarattığı etki incelenmiştir. Gazeteler kaynak alınarak oluşturulan çalışmada Osmanlı Devleti'nin Çanakkale Savaşı'nda yaşananlara bir vatan mücadelesi şeklinde yaklaştığı, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın ise yaşananları uluslararası politika ve ticaretin bir gerekliliği olarak algıladıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Çanakkale Boğazı, Birinci Dünya Savaşı, İngiltere, Anzak, Osmanlı İmparatorluğu.*

* Tarih uzman, (kucukvatan@gmail.com)

DARDANELLES NAVAL WAR IN AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND PRESS

Abstract

With the beginning of the World War I, Britain and Ottoman Empire became two enemy states. Ottoman Empire closed down the İstanbul and Çanakkale straits and prevented Britain from receiving help from Russia. Britain wanted military and raw materials aid from Russia. But she had to occupy İstanbul and Çanakkale to be able to do that. For this purpose a great operation was launched against Çanakkale with many ships belonging to the British and French naval forces. In these operations Britain received a lot of support from Australia and New Zealand. After these events, great public opinion was created in the partisan countries of England and there was a big effect.

Australia and New Zealand joined to the World War I, taking sides with England in many fronts including Çanakkale. This study examines effects of events on public opinion, experienced during the Çanakkale Naval War, according to Australian and New Zealand newspapers. It's made out that Ottoman Empire acknowledged all lived in Çanakkale as a self defence, but all were only a necessity of international politics and trade for Australia and New Zealand.

Keywords: *Dardanelles, World War I, England, Anzac, Ottoman Empire.*

Giriş

İngiltere 19.y.y. ortalarına kadar Akdeniz ticaretinin ve Hindistan yolunun güvenliğini sağlayabilmek için Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması yönünde bir politika izliyordu. Sömürgecilik yarışına sonradan dâhil olan Almanya ise Bağdat demiryolunu yeniden canlandırmaya çalışıyordu. Alman planları İngiltere'nin çıkarları açısından büyük bir tehdidi ortaya çıkarmıştı. Sömürge mücadelesiyle başlayan gerilim, Avrupa'nın merkezinde başlayacak büyük bir savaşın temellerini atmıştı. İngiltere Avrupa'nın "hasta adamı" olarak nitelendirilen Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün daha fazla korunamayacağını anlamış ve Osmanlı ile olan ikili ilişkilerini bu yönde değiştirmeye başlamıştı. İtalya'nın Trablusgab'a saldırması ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek üzerindeki planları Osmanlı Devleti'ni Avrupa ve Akdeniz siyaseti konusunda bir destek arayışına itmişti ki; "Maliye Nazırı Cavit Bey 1911 Ekiminde İngiltere Bahriye Bakanı Winston Churchill'e bir mektup yazarak, Osmanlı Devletiyle İngiltere arasında bir ittifak yapılmasını teklif etmişse de, Churchill, Dışişleri Bakanı Grey'e danıştıktan sonra verdiği cevapta, şimdilik yeni siyasi

bağlar altına giremeyiz diyerek, ittifak teklifini reddetmiştir".¹ Ülkeler arasındaki bloklaşmalar Avusturya-Macaristan veliahdı Arşidük Ferdinand'ın Saray Bosna'da öldürülmesiyle² başlayan savaş ile birlikte daha açık görünür hale gelmişti. İngiltere, Fransa ve Rusya İtilaf Devletlerini oluşturmuş ve karşılarında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Almanya'yı bulmuşlardı. Savaşın başlamasıyla birlikte İngiltere'nin Osmanlı Devleti tarafından sipariş edilen iki savaş gemisine el koyması ve boğazlar konusunda emelleri bilinen Rusya ile müttefik olması Osmanlı yönetiminde endişelerin artmasına neden olmuştu.³ İtilaf devletlerine karşı artan güvensizlik ortamı yalnızlık siyasetine girmek istemeyen Osmanlı Devleti'nin Almanya ile müttefik olmasıyla sonuçlanmıştı. İngiltere için Rusya ile olan bağlantının sağlanabilmesi ve Almanya'nın Ortadoğu ile bağlantısının kesilebilmesi ancak Türk boğazlarının ele geçirilmesiyle sağlanabilirdi. Boğazlar her ne şekilde geçilirse geçilsin kontrol altında tutulabilmeleri için kara birliklerinin kullanılması şarttı. Cephelerin arttığı savaşta gereken asker ihtiyacını sağlayabilmek için İngiltere gizli bir telgraf ile Avustralya'nın ve Yeni Zelanda'nın da içinde bulunduğu İngiliz topluluklarından destek istemişti.⁴ İngiltere'nin açık isteği üzerine Avustralya ve Yeni Zelanda kendi topraklarından çok uzaklarda yaşanan bu çetin savaşın bir parçası olacaktı.

Boğazların Önemi

Savaş ortamı ülkelerin genel ekonomik ilişkilerinin değişmesine neden olmuştu. İngiltere askeri konuda kendisine destek olmaları için Avustralya ve Yeni Zelanda hükümetlerinden destek talep etmişti ancak düşünülmesi gereken sadece asker ve mühimmat ihtiyacı değildi. Dünya ticaretinde önemli pay sahibi olan İngiltere'nin gerek kendi gerekse İngiliz milletler topluluğunun temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştı. İngiliz milletler topluluğu üyelerinin siyasi ilişkiler dışında ekonomik olarak da İngiltere ile bağlı oldukları göz önüne bulundurulduğunda bu devletler İngiltere'nin tahıl ihracatı konusunda sorumluluk alması gerektiğini düşünüyorlardı. İngiltere'den 1914 yılının Kasım ayında Avustralya'ya dönen G.W.Walker, un ihracatı konusuna dikkat çekmekteydi. Savaşın başlaması ile birlikte Avrupa'dan tahıl ihtiyacı gerçekleştirilemeyen İngiltere ve dominyonları bu ihtiyaçlarını gidermek için yüzlerini Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'ne çevirmişlerdi. Kanada ve ABD'den gönderilen tahıllar İngiltere ve dominyonlarının acil ihtiyaçlarını gidermeye yeterli olmuştu ancak ilerleyen dönemler için problemler devam ediyordu. 1914 Aralık ayı itibarıyla Kanada ve ABD stoklarında 100 Milyon ölçek un

* Tarih Uzmanı, (kucukvatan@gmail.com).

¹ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 16. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2007, s.107.

² Rifat Uçarol, Siyasi Tarih, 7. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2008, s.563.

³ A.g.e., s.568.

⁴ Charles Bean, *Official History of Australia in the War of 1914-1918*, Cilt I, 11. Baskı, Queensland Üniversitesi Yayınları, Avustralya, 1941, s.1.

olduğu öngörülüyordu. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ne bir önceki yılın aynı zamanına göre ihraç ettiği un miktarının 6-8 Milyon ölçek arttığını ve o yılın rekoltesinin önceki yıldan sadece 13 Milyon ölçek fazla olduğu bilinmekteydi. Rusya'dan tahıl ithal eden İngiltere ve dominyonlar için Çanakkale'nin açılması şarttı. Çanakkale yolu açılmadığı sürece Arjantin'den tahıl ihraç edilmesi düşünülmüyordu fakat bu konuda da beklentiler düşüktü. Çünkü, Arjantin'den bir ay önce artacağı vaat edilen tahıl sevkiyatında düşüş yaşanmış ve ilerleyen dönemde tedarik yapılamayacağıнын sinyalleri alınmıştı. Tahıl tedarikinde yaşanan problemler İngiltere ve dominyonlarında büyük bir tedirginlik yaratmıştı.⁵ Tahıl sevkiyatında yaşanan problemler genel ihtiyaçların karşılanması sorununun dışında tahıl fiyatlarının artmasına da neden olmaktadır.⁶

İtilaf devletleri savaşta Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Almanya'ya karşı Akdeniz'de Rus desteğini sağlayabilmek ve Rus ticaret gemilerinin Akdeniz'e ulaşabilmesini imkân verebilmek için Türk boğazlarını ele geçirmek zorundaydılar. Savaş şartlarının dışında, boğazların ele geçirilmesi konusu Rusya'nın yüzyıllardır devam ettirdiği bir politikaydı. İngiltere savaşa kadar Rusya'nın sıcak denizlere inmesini istememiş olsa da boğazlar konusu artık ortak çıkarları haline gelmişti. İngiltere Rusya'nın boğazlara hâkim olmasına artık karşı çıkmıyor aksine destek oluyordu. Bu konu Avustralya ve Yeni Zelanda kamuoyunda da kendisine büyük yer bulmaktaydı. Rusya liberal liderlerinden Profesör Meliukoff açıklamalarında savaş bittiği zaman boğazların Rus kontrolünde olması konusunda İngiltere ve Fransa ile fikir birliğine varıldığını ifade etmekteydi. Ayrıca Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki düşmanlığın ana nedeninin Türk boğazlarını kontrol altında tutma planından kaynaklandığını, planın I. Petro⁷ ve II. Katerina⁸ zamanından bu yana Rusya'nın milli arzusu olduğunu dile getiriyordu.⁹ Rusya başta olmak üzere İtilaf Devletleri boğazlar konusundaki emellerini açıkça ifade ederlerken daha henüz savaşın başlarında olunmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin geleceği hakkında genel bir görüş oluşmaya başlamıştı. Avrupa'da savaşa dâhil olan devletlerin yanı sıra tarafsızlığını sürdüren devletler de bu savaşın Osmanlı Devletinin sonu olacağına

⁵ *Sun*, 20 Şubat 1915, s.2.

⁶ *Adviser*, 19 Şubat 1915, s.10.

⁷ 1689-1725 yılları arasındaki Rus hükümdarıdır. Rusyanın sıcak denizlere inebilmesi için önce karadenizde sonrasında ise İstanbul ve Çanakkale boğazları üzerinde hakimiyet kurması gerektiğine inanmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Avrupa devletleri ile ittifaklar kurmaya çalışmış, başarılı olamayınca Osmanlı İmparatorluğu ile barış imzalamak zorunda kalmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz: Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s.252-255.

⁸ 1762-1796 yılları arasındaki Rus hükümdarıdır. II. Katerina döneminde Rus orduları Kırım'ı işgal etmiş, Rus donanması ise Çeşme açıklarında Osmanlı donanmasını yakmıştır. Osmanlı İmparatorluğu için ağır şartlar içeren küçük kaynarca antlaşması (1774) II. Katerina döneminde imzalanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s.286-292.

⁹ *Pirie Recorder and North Western Mail*, 20 Şubat 1915, s.3.

inanmaktaydılar. Osmanlı Devleti ise duruma farklı bir açıdan bakmaktaydı. Türk tarafınca Sultanın mevcut savaş durumunda sadece ülkesini savunduğu ve idaresi altındaki Müslüman dünyasının haklarını korumaya çalıştığı bilgisi aktarılmaktaydı. Sultanın savaş konusundaki detaylı görüşleri *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin haberleri kaynak alınarak aktarılmış ve haber Sultanın ağzından kaleme alınmıştı. Haberde Osmanlı Devleti'nin tarafsızlık politikası izlediği dönemde Rusya'nın Karadeniz filolarının İstanbul'a vardıkları, İstanbul açıklarını mayınladıkları ve Türk gemilerini bombaladıkları bilgisi paylaşılıyordu. Bu durum sonrasında Sultanın uluslararası kanunlar gereği Rusya'dan bir açıklama beklediği, Rusya'nın açıklama yapmamasının dışında İngiltere ve Fransa'nın da diplomatik ilişkileri kestiklerini belirtilmekteydi.¹⁰ Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkileri kesen İtilaf devletleri öncelikle Akdeniz ile Karadeniz arasındaki bağlantıyı sağlamak amacındaydılar. Karadeniz'e ulaşılması durumunda Rus limanlarında bekleyen yaklaşık 110 Milyon ton buğdayı ithal edebileceklerdi ve bu sevkiyatın İngiltere ile Fransa'daki gıda fiyatlarını düşüreceği öngörülmüyordu.

Çanakkale Harekatı

İngiltere Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre 19-20 Şubat 1915 günlerinde İtilaf devletlerine ait güçlü bir deniz filosu Çanakkale Boğazını bombaladı. Bombardıman Koramiral Sackville Carden komutasındaki büyük bir destroyer ve kruvazör filosu ile bu gemilere eşlik eden Fransız deniz filosu tarafından icra edilmişti. Bombardımanda uzun menzilli toplarla Seddülbahir ve Kumkale'deki istihkâmlar hedef alınırken bombardıman sonrasında yaratılan hasarın tahmin edilmesinin güç olduğu ifade ediliyordu. Bombardıman sırasında menzil dışında kalan Türk istihkâmları karşılık verememişlerdi. İlk bombardımanın ardından Cornwallis, Triumph, Suffren, Gaulois, Bouvet, Inflexible ve Agamemnon savaş gemileri ikinci bir saldırı düzenlediler. Bombardıman ile birlikte Avrupa yakasındaki istihkâmların susturuldukları ancak hava kararına kadar devam eden saldırı süresince Anadolu tarafındaki bir istihkâmın karşı ateş açmaya devam ettiği bildirilmekteydi. Bombardıman süresince İtilaf donanmasına ait savaş gemilerinden hiçbirinin hasar almadığı ve bombardımanın 20 Şubat günü hava keşfinden sonra tekrarlandığı açıklanmıştı.¹¹ Bombardımanda 12 savaş gemisi ve 12 torpido botu görev almıştı.¹² Bombardıman süresince İtilaf donanmasından hiçbir geminin hasar almadığı açıklanmış olsa da İstanbul'dan alınan haberlerde 3 savaş gemisinin hasar aldığı ifade edilmekteydi. Ayrıca bombardıman sırasında İtilaf donanmasının 600 atış yaptığı ile saldırı sonucunda bir Türk askerinin öldüğü diğer birinin ise hafif yaralandığı bildirilmekteydi.¹³ İstanbul'daki haberler bombardımanı başarısız

¹⁰ *Oamaru Mail*, 20 Şubat 1915, s.3.

¹¹ *Age*, 22 Şubat 1915, s.9.

¹² *New Zealand Herald*, 22 Şubat 1915, s.5.

¹³ *Express and Telegraph*, 22 Şubat 1915, s.1.

olarak nitelerken¹⁴, İtilaf devletleri tarafında Hamidiye ve Kumkale istihkâmlarının imha edildikleri, bir cephaneliğin patlatıldığı ve birçok silahın kullanılmaz hale getirildiğini iddia ediliyordu.¹⁵

Çanakkale harekâtının askeri boyutu gözler önüne serildiği kadar siyasi dengeler ve tüm olasılıklar da değerlendiriliyordu. Boğazların ele geçirildiği varsayıldığında, boğazların yeni statüsü konusunda İtilaf devletlerinin kendi aralarında diplomatik bir uzlaşmaya varmış olabilecekleri düşünülüyordu. Eğer bu durum gerçekleşirse muhtemelen Almanya ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun barış anlaşması yapmak için talepte bulunacakları ve sonrasında İstanbul'un Rusya idaresine geçeceği tahmin ediliyordu. Böyle bir sonuç ancak İngiltere ile Rusya'nın anlaşmaya varması ve Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ile hayata geçebilirdi.¹⁶ İngiltere'deki diplomatik kaynaklara göre Osmanlı Devleti kendi içerisinde büyük problemler yaşamaktaydı. Türkler Çanakkale savunması için diğer merkezlerden birlikleri geri çağırma çabı yaparken, İstanbul'da yaşanan korku nedeniyle devlet arşivlerinin Anadolu'ya gönderildikleri aktarılmaktaydı.¹⁷ İtilaf devletleri her ne kadar kendilerinden emin gözükseler de harekâtın sadece bir başlangıç mı yoksa Türkleri korkutmaktan ibaret mi olduğu konusunda tereddütler yaşıyorlardı¹⁸. Bugüne kadar Türklerin boğazlara sahip olmasının İngiltere, Fransa ve bazı Avrupa devletlerinin iyi niyetinden kaynaklandığına inanılmaktaydı. Haber kaynaklarında Türk boğazları derinliğine ele alınırken, Rusya'nın Avrupa'dan uzaklaştırılması konusunda Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hem fikir oldukları vurgulanmaktaydı. Savaş başlayana kadar İngiltere'nin uyguladığı en emniyetli plan, güçlü bir devletin gelip boğazları Türklerin elinden alana kadar beklemektir ve artık İngilizler o günün geldiğini düşünüyorlardı. İngiltere boğazların Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ya da Almanya kontrolünde olmasından sa Rusya kontrolünde olmasını tercih ediyordu.¹⁹

Çanakkale harekâtı ile birlikte Türk birlikleri arasında sevk ve idare sorunlarının oluşması da yaratılmak istenen diğer problemdi.²⁰ Çanakkale Boğazı ve dolayısıyla İstanbul tehlikeye düştüğünde Türklerin Kafkaslar ya da Mısır'a yeni birlikler göndermektense önceliklerini Çanakkale'ye verecekleri düşünülüyordu.²¹ İtilaf donanmasının İstanbul'a varması durumunda kazanmış olacakları avantajın dünya denizcilik tarihine yazılacak bir başarı olarak görüleceğine inanılmaktaydı.²² Boğazlar ele geçirildiğinde Türklerin Avrupa ile Anadolu arasındaki askeri

¹⁴ *New Zealand Herald*, 22 Şubat 1915, s.5.

¹⁵ *Glen Innes Examiner*, 22 Şubat 1915, s.4.

¹⁶ *Hastings Standard*, 23 Şubat 1915, s.4.

¹⁷ *Sun*, 23 Şubat 1915, s.8.

¹⁸ *Age*, 23 Şubat 1915, s.7.

¹⁹ *Kalgoorlie Miner*, 23 Şubat 1915, s.4.

²⁰ *Otago Witness*, 24 Şubat 1915, s.27.

²¹ *Evening Star*, 24 Şubat 1915, s.2.

²² *Tweed Daily*, 24 Şubat 1915, s.5.

bağlantısı kesilmiş olacaktı²³ ve bu durum Türk taarruz kabiliyetinin sonu olarak nitelendiriliyordu. Ayrıca işgalin Balkan devletleri ve İtalya'nın savaşa katılma konusundaki tereddütlerini ortadan kaldıracığı düşünülmekteydi.²⁴ Çanakkale'nin geçilmesi durumunda İtilaf donanması İstanbul'a varmadan önce Türk yetkililerin İstanbul'u terk edecekleri ve halk arasında Almanya karşıtı görüşlerin artacağını tahmin etmekteydiler.²⁵ İtilaf devletleri boğazları ve İstanbul'u ele geçirmenin planları içerisindeyken Türklerin İstanbul savunmasını güçlendirmek için İstanbul adalarına toplar ve askeri birlikler sevk ettikleri konuşuluyordu.²⁶ Türklerin ihtiyaç duydukları zamanlarda Anadolu'dan Avrupa'ya asker sevk edebilmeleri Balkan devletleri üzerinde tedirginlik yaratmaktaydı. Bu durumun ortadan kaldırılabilmesi için İtilaf devletlerinin boğazları ele geçirmesi şarttı.²⁷ Boğazlar ele geçirildiğinde Bulgaristan'ın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile yakınlaşması engellenebilecek, Romanya'nın ise ikna edilmesi kolaylaşacaktı.²⁸ Ayrıca, Türkler Anadolu'daki harekâtlarda kullanılmak üzere Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Almanya'dan ikmal malzemesi temin edemeyecekler ve dolayısıyla savaş kabiliyetleri azalacaktı.²⁹

İtilaf devletleri boğazları ele geçirmeleri durumunda elde edecekleri faydaları hesaplasalar da Çanakkale'yi geçmenin kolay olmadığını farkındaydılar. Çanakkale'yi sadece deniz harekâtı ile geçmenin imkânsız olduğunu düşünmeye başlamışlardı. Çanakkale Boğazı'nın sadece karadaki istihkâmlar ile korunmadığını ve savunmanın çok sayıdaki deniz mayınları ile desteklendiğini biliyorlardı. Türklerin İstanbul'u aldıkları 15. y.y.'dan bu yana hiçbir donanma boğazlardan geçememişti. İtilaf donanması karaya asker çıkarmak istediğinde bu bölgelerin savaş gemileri tarafından güvenli hale getirilmeleri gerekiyordu.³⁰ İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Sir Louis Mallet'in bildirdiklerine göre Türkler savaşa girmelerinden itibaren Almanların rehberliğinde boğaz savunmasında birçok iyileştirmelerde bulunmuşlardı.³¹ Boğazlar yerleşik savunma sistemlerinin dışında Almanlar tarafından idare edilen Türk savaş gemileri tarafından da savunuluyorlardı. Goben ve Breslau her ne kadar artık Yavuz ve Midilli isimleri ile Osmanlı donanmasına ait savaş gemileri olsalar da, Alman mürettebat tarafından idare edilmeleri nedeniyle İngilizler bu gemileri Alman donanmasına ait olarak kabul ediyorlardı. Çanakkale savunmasındaki iyileştirmeler Alman General Limon Von Sanders komutasında gerçekleşmişti. İyileştirmeler kapsamında eski istihkâmlar yeniden inşa edilmiş, boğazın önemli noktalarına en yeni Krupp topları yerleştirilmişti. Seddülbahir istihkâmları ve çevresi yeniden silahlandırılırken, boğazın en dar kısmını kontrol

²³ Grenfell Record and Lachlan District Adviser, 26 Şubat 1915, s.2.

²⁴ New Zealand Times, 24 Şubat 1915, s.6.

²⁵ New Zealand Herald, 22 Şubat 1915, s.4.

²⁶ Tweed Daily, 24 Şubat 1915, s.4.

²⁷ New Zealand Herald, 24 Şubat 1915, s.6.

²⁸ Auckland Star, 24 Şubat 1915, s.4.

²⁹ Otago Daily Times, 24 Şubat 1915, s.6.

³⁰ Evening Post, 24 Şubat 1915, s.8.

³¹ Australasian, 27 Şubat 1915, s.28.

eden Kilitbahir ve Çanakkale bölgelerinde de çelikte güçlendirilmiş istihkâmlar kurulmuştu. Deniz seviyesine torpido sistemleri kurulurken tepelerde teras sistemleri oluşturularak ağır toplarla silahlandırılmıştı.³² Çanakkale Boğazı'nın bu denli güçlendirilmiş olması İtilaf devletlerinin boğazı sadece deniz yoluyla geçme umutlarını azaltmaya başlamıştı. Kara birliklerinin indirilebilmesi için boğazın girişindeki istihkâmlar etkisiz hale getirilmeliydi fakat savaş gemileri de riske edilmek istenmiyordu.³³ Avrupa yakasında Türklerin 300-400 bin kişilik bir kuvvetinin olduğu öngörülmeye başlanmıştı. İtilaf devletleri kara harekâtını tamamlayabilmek için iyi donatılmış büyük birliklere ihtiyaç duyacaklarını fark etmişlerdi.³⁴

Kuvvetli fırtına nedeniyle harekâta zaman zaman ertelenmeler yaşansa da şartların oluşmasıyla birlikte saldırılara devam ediliyordu.³⁵ İngiliz Deniz Kuvvetleri'nin açıklamalarına göre İtilaf donanması 25 Şubat 1915 günü saat 08.00'da yeni bir saldırı başlatmıştı. Uzun menzilli atışların ardından kısa menzilli atışlar devam etmişti. Saldırıda boğaz girişindeki istihkâmların düşürüldüğü aktarılmıştı.³⁶ Bombardımanla birlikte yeni haberler Avustralya ve Yeni Zelanda kamuoylarına ulaşmaya devam ediyordu. Saldırıların detayında Queen Elizabeth, Agamemnon, Irresistible ve Gaulois'in uzun menzilli atışlar yaptıkları bir istihkâmın kendilerine karşılık verdiği ve yaklaşık 10 km. den açılan bu karşı ateşte Agamemnon'un bir kez vurulduğu bildiriliyordu. İsabet alan Agamemnon mürettebatından üç kişi hayatını kaybederken beş kişi de ağır yaralanmıştı. Agamemnonun isabet alması üzerine savaş gemileri istihkâmlar üzerine atışlarını yoğunlaştırmış ve iki Türk topu kullanılmaz hale gelmişti.³⁷ Ağır bombardıman sırasında Türk istihkâmlarının atışlarının aralıklarla ve isabetsiz olduğu bildirilmekteydi.³⁸ Saldırının genelinde biri tamamen Alman askerlerce idare edilen dört istihkâmın imha edildiği ve savaş gemilerinin mayın temizleme faaliyetlerine koruma ve destek sağladıkları bilgisi paylaşılmaktaydı.³⁹ 26 Şubat günü Albion ile Majestic boğaz girişinin mayınlardan temizlenen yaklaşık 6,5 km.'lik bölümüne girerek Anadolu yakasındaki istihkâmları bombalamışlardı. Bombardımanla birlikte Türklerin istihkâmları terk ettikleri iddia ediliyordu. Vengeance ve Irresistible karaya asker indirmişlerdi ve birliklerin üç istihkâmı tamamen, Kumkale'yi ise kısmen imha ettikleri açıklanmaktaydı. Bu saldırı sırasında bir İngiliz askeri hayatını kaybederken üçü de yaralanmıştı.⁴⁰ Çanakkale saldırısı Türk tarafında dikkatle takip ediliyordu. İstanbul'daki adaların sakinlerine adaları tahliye etmeleri için

³² *Daily Telegraph*, 27 Şubat 1915, s.11.

³³ *Barrier Miner*, 28 Şubat 1915, s.2.

³⁴ *Otago Daily Times*, 24 Şubat 1915, s.6.

³⁵ *Portland Observer and Normanby Adviser*, 25 Şubat 1915, s.2.

³⁶ *Sun*, 26 Şubat 1915, s.1.

³⁷ *Daily News*, 28 Şubat 1915, s.1.

³⁸ *Grey River Argus*, 01 Mart 1915, s.5.

³⁹ *Hasting Standard*, 27 Şubat 1915, s.5.

⁴⁰ *Grey River Argus*, 01 Mart 1915, s.5.

hazırlanmaları emri verilmişti.⁴¹ İstanbul'da ise büyük bir panik ortamının olduğu, Türk başkentinin İstanbul'dan Bursa'ya taşınmak üzere hazırlıkların yapıldığı ve Sultanın İstanbul'dan kaçış hazırlığı içerisinde olduğu iddia ediliyordu.⁴²

Kara harekâtı olmaksızın boğazları ele geçirmek kimi kaynaklara göre pek mümkün gözükmez iken, kimi kaynaklara göre tam aksi söz konusuydu. Mevcut saldırılarla boğazın yaklaşık üçte birlik kısmını geçerek cesaretlenen İtilaf devletleri Mart ayı içerisinde İstanbul'a varmış olacaklarını⁴³ ve kara harekâtına gerek kalmayacağını düşünmeye başlamışlardı.⁴⁴ Harekâta katılan 12 kruvazör ile 20 destroyerin o ana kadar 2000 atış yaptıkları aktarılmaktaydı.⁴⁵ Deniz harekâtı sırasında İtilaf devletlerine ait üç deniz uçağı da Türk istihkâmlarını havadan bombalamışlardı.⁴⁶ Ayrıca bombardıman sonrasında boşaltılan Kumkale ve Seddülbahir istihkâmlarında artık İngiliz ve Fransız bayraklarının dalgalandığı bildirilmekteydi.⁴⁷ Çanakkale boğazına saldıran İtilaf donanmasında İngiliz gemileri önemli rol oynuyorlardı. Bu durumu bir güç ve itibar gösterisine de çeviren İngiltere sahip olduğu en yeni ve güçlü savaş gemisi olan Queen Elizabeth'i sürekli olarak gündeme getirmekteydi. Queen Elizabeth'in o ana kadar denizlerde yüzmüş olan en müthiş gemi olduğundan ve taşıdığı 381 mm'lik topların ezici gücünden söz ediliyordu.⁴⁸

İngilizlerin sergilediği üstünlük tavrı sadece sahip oldukları savaş gemileri ile sınırlı kalmamaktaydı. İngiltere Avam Kamarasında konuşma yapan Austen Chamberlain⁴⁹, Çanakkale harekâtını kastederek donanmaya ait kaynaklarının İngiltere maliyesi gibi bitmez tükenmez olduğunu ifade ediyordu.⁵⁰ İngiltere'nin savaş ve mali kaynaklarını bitmez tükenmez olarak nitelenirken İngiltere Başbakanı Asquith, mali yılın bütçesine dair 250.000.000 Sterlin ve 37.000.000 Sterlinden oluşan iki mali kalemi Avam Kamarası'nda oylamaya sunmuştu. Asquith içinde buldukları mali yılsonuna kadar bütçeden 362.000.000 Sterlin kullanılmış olacaklarını, o ana kadar İngiltere'nin orduya 275.000.000 Sterlin harcama yapmış olduğunu ve dominyonlara savaş harcamalarıyla ilgili olarak 38.000.000 Sterlin ödeme yapıldığını aktarıyordu. İngiliz Başbakanı konuşmasında savaşın kendilerine olan maliyeti konusunda da bilgiler paylaşmaktaydı. İngiltere ordusunun faaliyetlerinin maliyeti günlük 4.500.000 Sterlin iken donanmanın giderleri ise

⁴¹ *Sun*,28 Şubat 1915, s.1.

⁴² *Advertiser*,1 Mart 1915, s.7.

⁴³ *Bathurst Times*,1 Mart 1915, s.2.

⁴⁴ *Daily Herald*,1 Mart 1915, s.5.

⁴⁵ *Daily Standard*,1 Mart 1915, s.1.

⁴⁶ *Geelong Advertiser*,1 Mart 1915, s.3.

⁴⁷ *Advertiser*,2 Mart 1915, s.7.

⁴⁸ *Sun*,1 Mart 1915, s.5.

⁴⁹ 1863-1937 yılları arasında yaşamış olan İngiliz Devlet Adamıdır. 1915-1917 yılları arasında Birleşik Krallık'ın Hindistan'dan sorumlu Dışişleri Bakanlığı, 1918-1919 yılları arasında Savaş Kabinesi üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: *AnaBritanica*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1993, s.429.

⁵⁰ *New Zealand Times*,27 Şubat 1915, s.6.

günlük 400.000 Sterlindi. Ayrıca dominyonlardan sağlanan asker desteği ile oluşturulan birliklerin yakında savaş hatlarında olacaklarını bildiriyordu. Çanakkale harekâtında o ana kadar İngiliz donanmasında her hangi bir kayıp ya da zayıflamanın olmadığını belirtmekteydi. Aynı konuşmada Başbakan Asquith, savaş malzemesine duyulan ihtiyaçların üretici ve işçilerin omuzlarına büyük sorumluluklar yüklediğini ancak askerlerin, denizcilerin, üreticilerin ve işçilerin hep birlikte büyük bir girişimin parçaları olarak ülkelerine hayati bir hizmet sunduklarından bahsediyordu.⁵¹

İstanbul'dan alınan haberlere göre saldırılar sonrasında Türklerin cesaretleri kırılmıştı.⁵² Osmanlının Almanların baskısı ile İtilaf devletlerine karşı savaşa girdiği ve Almanya ile anlaşma imzalayan Enver Paşa'nın aslında Osmanlının ölüm fermanına imza attığı düşünülüyordu.⁵³ Osmanlıdaki Alman nüfuzunun artması sonrasında Türklerin de Almanların yaptığı gibi kayıplarını olduğundan az göstermeye çalıştıkları diğer iddialar arasındaydı.⁵⁴ İngilizlere göre Çanakkale'de Türkler aşağılanmaktaydılar.⁵⁵ Artık Doğu Avrupa'daki 5 y.y.'lık Müslüman idaresinin sonuna gelmişti.⁵⁶ İngilizler Çanakkale'deki zorluklara rağmen hedeflerinden vazgeçmiyor ve alınan risk ne kadar büyük ise kazançlarının da bir o kadar büyük olacağını düşünüyorlardı.⁵⁷

İtilaf devletleri Çanakkale Boğazı'nı zorlamaya devam ederlerken Türkler de savunmaları geliştirebilmek için durmaksızın çalışıyorlardı. Esad Paşa komutasında 100.000 kişilik bir Türk birliğinin Marmara denizi yakınlarına sevk edildiği bilgisi geldiğinde İtilaf devletleri harekât konusunda bir toplantı düzenlemişlerdi. Toplantıya davet edilen Rus delegesi, Dedeağaç demiryolu vasıtasıyla Bulgaristan üzerinden Çanakkale Boğazına varmış ve toplantıya katılmıştı.⁵⁸ İtilaf devletleri Çanakkale harekâtının Osmanlı Devletinin yıkılmasının ilk adımı olduğunu ve bu durumun savaşta ellerine geçen en ciddi fırsat olduğu kanaatindeydiler.⁵⁹ Almanlar Osmanlı ile müttefik olduğunda halifenin cihat çağrısı ile birlikte Hindistan, İran, Arap yarımadası ve Mısır'daki Müslümanların kendi saflarında savaşa katılacaklarını tahmin etmişlerdi ancak tahminlerinde yanıldılar. Müslüman milletler her ne kadar Osmanlının cihat çağrısına karşılık vermemiş olsalar da İngilizler, Mısır ve Arap yarımadasındaki harekâtlar için önemli derecede asker

⁵¹ *Bendigo Independent*, 3 Mart 1915, s.5.

⁵² *Forbes Advocate*, 2 Mart 1915, s.1.

⁵³ *The Daily News*, 1 Mart 1915, s.4; Enver Paşa'nın Almanlara güvenerek Osmanlı Devleti'ni savaşa sürüklediği düşüncesi sadece İtilaf Devletleri tarafında oluşan bir algı değildi. Maliye Nazırı Cavid Bey de anlarında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan Enver Paşa'yı sorumlu tutuyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz: Maliye Nazırı Cavid Bey (Haz.Osman Selim Kocahanoğlu), *Feleket Günleri*, Cilt I, Temel Yayınları, İstanbul, 2000, s.13.

⁵⁴ *Sun*, 1 Mart 1915, s.6.

⁵⁵ *Sydney Stock and Station Journal*, 2 Mart 1915, s.1.

⁵⁶ *Bendigo Independent*, 2 Mart 1915, s.4.

⁵⁷ *Hastings Standard*, 27 Şubat 1915, s.4.

⁵⁸ *Daily Standard*, 4 Mart 1915, s.1.

⁵⁹ *Barrier Miner*, 4 Mart 1915, s.4.

ayırmaya devam ediyorlardı.⁶⁰ İngilizlere göre Çanakkale problemi çözüldüğünde Mısır artık bir İngiliz toprağı olacak ve Bağdat demiryolu uluslararası bir girişim halini alacaktı.⁶¹ Osmanlı cihat çağrısına cevap bulamamıştı fakat Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan destek almaya devam ediyordu. Çanakkale savunmasında Türkler için önemli olabilecek savunma silahlarından biriside denizaltıydı. Türklerin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan denizaltı konusunda yardım almadığı sürece de Çanakkale savunmasında denizaltı kullanamayacakları düşünülüyordu. Ayrıca, Türklerin ağır toplar konusunda Almanya'dan yeteri kadar destek alamadıkları tahmin edildiğinden Çanakkale savunmasında güçlü silahlardan mahrum oldukları varsayılıyordu. Savunma hatları için diğer bir önemli konu ise ikmal yolları idi. Boğazlara ulaşan en yakın demiryolunun Gelibolu yarımadasına kadar olması nedeniyle Türklerin asker ve savaş malzemesi naklinde büyük sorunlar yaşayacakları tahmin ediliyordu. Boğazların sadece torpidolar ile savunulamayacağını düşünen İtilaf devletleri, o ana kadar yapılmış olan harekâtlarda Türklerin zaten İtilaf donanmasının gücünü fark ettiklerini düşünüyorlardı.⁶² Çanakkale savunmasına denizden destek veren eski Alman savaş gemileri ikmal malzemesi konusunda sıkıntılar yaşamaktaydılar. Goeben'in kullanılan kötü kömür nedeniyle hızın 16 deniz miline düştüğü iddia edilmekte, azalan kömür stokunun sadece savaş gemileri değil sivil halk içinde problem haline geldiğinden bahsedilmekteydi. İstanbul'da sadece iki aylık kömür stokunun kaldığı ve stokun tükenmesi sonrasında şehre elektrik verilemeyeceği hatta tramvayların bile çalıştırılmayacağı iddia ediliyordu.⁶³ Birçok İstanbul sakininin İstanbul'u terk ettiği, Sultan ve çevresindekileri İstanbul'dan kaçırmak için üç trenin hazır bekletildiği aktarılan diğer bilgiler arasındaydı.⁶⁴ Tüm bunlar yaşanırken İtilaf donanmasının Çanakkale saldırıları devam ediyordu. Çanakkale harekâtının başarısının deniz ve kara birliklerinin işbirliğine bağlı olduğu düşünülmekteydi.⁶⁵

Çanakkale Boğazında Kumkale ve Seddülbahir istihkâmları önemli savunma noktaları olsalar da asıl savunma noktalarının boğazın ilerleyen kısımlarında yer alan Kilidbahir ve Çanakkale istihkâmlarının oldukları biliniyordu. Boğazın bu noktadaki genişliği oldukça dar olmasının dışında, kıyı şeridinde deniz seviyesinden başlayarak hızla 50 m.'ye kadar yükselen tepeler yer alıyordu. Bu tepelere 40 kadar Krupp topu konuşlandırılmıştı. Bazı topların çevresi hafriyatlarla güçlendirilirken bazıları top siperlerine sahiptiler. İtilaf devletleri siperlerde olan topları kısa mesafeli atışlarla imha edilebileceklerini öngörüyorlardı. Bu bataryaların dışında deniz seviyesinden daha yükseğe konuşlandırılmış başka toplar da vardı. Yükseklerdeki istihkâmlar savaş gemileri tarafından deniz seviyesinden yapılacak

⁶⁰ *Press*,1 Mart 1915, s.7.

⁶¹ *Clarence and Richmond Examiner*,4 Mart 1915, s.5.

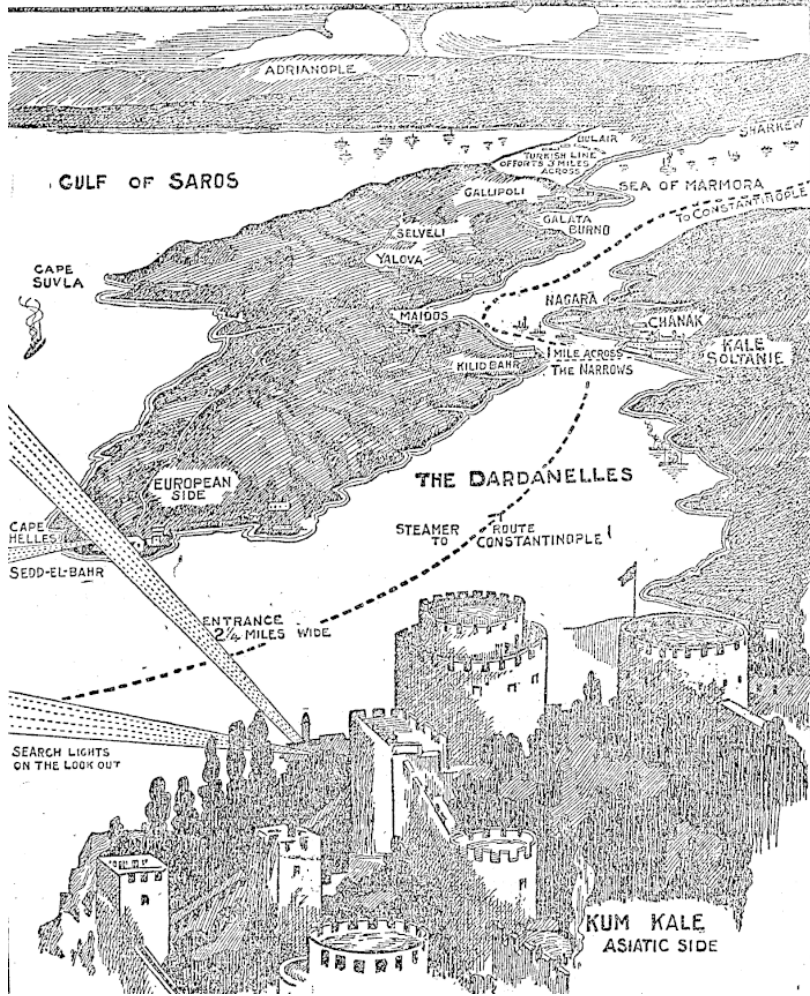
⁶² *Evening Post*,1 Mart 1915, s.8.

⁶³ *Hastings Standad*,2 Mart 1915, s.5.

⁶⁴ *Australian Worker*,4 Mart 1915, s.22.

⁶⁵ *Auckland Star*,1 Mart 1915, s.4.

atışlara karşı daha korunaklı durumdaydılar. Savaş gemilerinden bu istihkâmlara atış yapıldığında top mermileri istihkâmların üzerlerinden geçtiğinden toplarda herhangi bir hasar oluşmuyordu. Fakat yükseklerdeki bu istihkâmlardan yapılan karşı atışlar savaş gemilerinin en hayati kısımları olan güvertelerini kolaylıkla vurabiliyorlardı.⁶⁶

6 Mart 1915 tarihli *New Zealand Times* gazetesinde yer alan Çanakkale Boğazı'nı ve Türk istihkamlarının konumlarını gösteren çizim.⁶⁷

İtilaf donanması henüz istenilen ilerlemeyi sağlayamadığı için kara birlikleri kullanılamıyordu.⁶⁸ Boğazın içerisinde yaklaşık 13,5 km. ilerlenmişti ve bu mesafe henüz kara birliklerinin kullanılmasına uygun değildi.⁶⁹ 1 Martta İtilaf donanması

⁶⁶ *Poverty Bay Herald*, 2 Mart 1915, s.3.

⁶⁷ *New Zealand Times*, 6 Mart 1915, s.9.

⁶⁸ *Hawera&Normanby Star*, 2 Mart 1915, s.5.

⁶⁹ *Ohinemuri Gazette*, 3 Mart 1915, s.2.

boğaza girerek bombardımana devam etmiş, Türk bataryaları ise top ve havan topu atışlarıyla karşılık vermişti. Aynı günün akşamında İtilaf devletlerine ait uçaklar ile yapılan hava keşfinde yeni hazırlanmış istihkâmlar keşfedilmişti ancak bu istihkâmlara henüz silahların konuşlandırılmadığı bildirilmekteydi. Mayın temizleme gemileri Türk istihkâmlarından açılan ateşe rağmen destroyerlerin korumasında çalışmalarına devam ediyorlardı. Mayın temizleme çalışmaları sırasında İtilaf donanmasına ait altı asker Türk istihkâmlarının açtığı ateşte yaralanmışlardı.⁷⁰

İtilaf donanması kara harekatı için hazırlanmaya devam ederken kara hareketlerinde kullanılacak asker sayıları Avustralya ve Yeni Zelanda kamuoyunda kendisine yer bulmaya başlamıştı. Yeni Zelanda'da rahip T.Q. Williams Oamaru Baptist şapelinde yaptığı konuşmada savaşta İngiltere'ye yardım edebilmek için Yeni Zelandalıların daha fazla asker göndermesi gerektiğine vurgu yapıyordu. Yeni Zelanda o ana kadar cepheye 13.000 asker göndermişti ancak T.Q.Williams, bunun dört katının gönderilmesi gerektiğine inanıyordu. İngiltere'de halen her 16 kişiden birinin askere alındığını ancak bu oranın Yeni Zelanda'da sadece 77 kişide 1 kişi olduğunu aktarıyordu. Bu oran yeni gönderilecek 2.000 kişi ile birlikte ancak 73 kişide 1 kişiye inecekti. İngiltere savaş için çok fazla özveride bulunmaktaydı ve bu yük paylaşılmalıydı. Askere katılmanın cephede savaşabilecek her Hristiyan'ın görevi olduğunu aktaran rahip, karanlığa ve cehenneme ait bu savaşta Hristiyanların evlerinde oturmamaları gerektiğini vurguluyordu. Bu savaşta Hristiyanlar için kutsal bir savaş olarak niteleyen rahip, hükümetin öncülüğünde tüm Yeni Zelandalıların o ana kadar yaptıklarından daha fazlasını yapmaları gerektiğini ifade ediyordu⁷¹. Avustralya ve Yeni Zelanda kamuoyuna göre Osmanlı sendelemekteydi⁷² ve Çanakkale'nin bombalanması Osmanlı Devletinin yıkılmasının ilk adımıydı.⁷³ Türklerin Avrupa'da şanslarını kullandıkları ancak gözle görülür bir şekilde başarısız oldukları düşünülüyordu. Türk hâkimiyeti altındaki ulusların Avrupa medeniyetinden mahrum kaldıklarını iddia ediliyordu. İtilaf donanması kastedilerek intikam meleşinin Türkiye'ye yaklaştığı ifade ediliyordu.⁷⁴ İngiltere Kralı İngiliz donanmasının faaliyetlerine olan memnuniyetini dile getirirken⁷⁵, Osmanlı Padişahı Mehmet Reşat'ın yeğeni Prens Sebahaddin'in Osmanlı'nın felakete sürüklenmesini önlemek için amcasına çok geç olmadan İngiliz ve Fransızlarla barış antlaşması imzalanması yönünde telkinlerde bulunduğu aktarılıyordu.⁷⁶ İstanbul'un düşmesi ile Osmanlıdaki Alman rüyasının son bulacağı

⁷⁰ Age, 5 Mart 1915, s.7.

⁷¹ Evening Star, 4 Mart 1915, s.3.

⁷² Wanganui Herald, 4 Mart 1915, s.7.

⁷³ Nelson Evening Mail, 4 Mart 1915, s.6.

⁷⁴ Mataura Ensign, 2 Mart 1915, s.4.

⁷⁵ A.g.e., 5 Mart 1915, s.7.

⁷⁶ Otago Daily Times, 4 Mart 1915, s.5.

ve bu durumda, eğer Enver Paşa Almanya'ya kaçmaz ise ya suikasta kurban gideceği ya da sürgün edileceği düşünülüyordu.⁷⁷

İtilaf donanması Türklerin Çanakkale savunmasında yeterli askeri toplamalarına fırsat vermeden kara birliklerinin güvenle indirilecekleri noktalara kadar ilerlemek istiyordu. Türklerin Çanakkale ve İstanbul'a yeni askeri birlikler sevk ettiklerinin⁷⁸ farkında olan İtilaf devletleri, Türk birliklerinin büyük kısmının Arap yarım adasında olduğunu ve muhtemelen Çanakkale ve İstanbul ile irtibatlarının kesik olduğunu düşünüyorlardı.⁷⁹ Meclis-i Mebusan Başkanı Halil Bey'in açıklamaları İtilaf devletlerinin Osmanlı birliklerinin muhtemel hareket tarzı konusundaki öngörülerini doğrular nitelikteydi. Halil Bey açıklamalarında İtilaf donanmasının Çanakkale boğazını geçemeyeceğini düşünürken eğer bu mümkün olursa Osmanlı ordusunun en büyük kısmını Çanakkale'ye getireceklerini açıklamıştı.⁸⁰ Gelibolu'da 100.000 kişilik bir Türk birliği olduğu haberini alan İtilaf devletleri kara harekâtı için Çanakkale bölgesine asker sevk etmeye başlamışlardı. Kanadalı ve Senegalli askerlerden oluşan ve General Damade komutasındaki ilk sefer kuvveti Çanakkale bölgesine ulaşmıştı.⁸¹ İtilaf devletleri Mısır'da bulunan ANZAK birliklerini de Çanakkale'ye sevk etmeyi planlıyorlardı.⁸² Çanakkale harekâtı için yapılan yığınaklar ilerleyen zamanlarda çatışmaların daha da şiddetleneceğinin bir göstergesi iken Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İstanbul'a mühimmat gönderebilmek için çabalıyordu.⁸³ Türkler İtilaf donanmasının Çanakkale'yi geçemeyeceğine inanırken İtilaf devletleri boğazların geçilmesiyle birlikte Türk başkentinin Konya'ya çekilmek zorunda kalacağına inanmaktaydılar.⁸⁴ Türklerin İstanbul civarına askeri sevkiyatı İtilaf devletlerinin askeri planlamalarının sürekli değişmesine neden olmaktaydı. İzmir ve Suriye'den sevk edilen askerlerle birlikte İstanbul civarında yarım milyona yakın Türk askerinin konuşlanacağı haberi, İtilaf devletlerinin boğazları kontrol için ne kadar askere ihtiyaç duyabilecekleri konusunda karar vermelerini zorlaştırmıştı. İngiltere Mısır'da bulunan birliklerini Çanakkale'ye gönderemez ya da böyle bir durumda İtalya ve Yunanistan'dan yardım alamaz ise Türk birlikleri ile mücadele etmenin zor olacağını düşünüyordu.⁸⁵

Çanakkale Boğazının önemli noktalarında aydınlatma kuleleri yer alırken diğer hâkim noktalar toplarla konuşlandırılmıştı.⁸⁶ Savaş gemileri halen uzun menzilli atışlar ile Türk istihkâmlarını imha etmeye çalışıyorlardı. İtilaf

⁷⁷ A.g.e., 4 Mart 1915, s.6.

⁷⁸ Sun,4 Mart 1915, s.1.

⁷⁹ Mullumbimby Star,4 Mart 1915, s.4.

⁸⁰ Northern Advocate,5 Mart 1915, s.5.

⁸¹ Cairns Post, 5 Mart 1915, s.5.

⁸² Manawatu Standard,5 Mart 1915, s.5.

⁸³ Poverty Bay Herald, 5 Mart 1915, s.3.

⁸⁴ Bendigo Independent,5 Mart 1915, s.5.

⁸⁵ Hawera & Normanby Star,5 Mart 1915, s.4.

⁸⁶ Otago Daily Times,6 Mart 1915, s.8.

donanmasının en büyük gemisi Queen Elizabeth her biri yaklaşık bir tonluk olan top mermileri ile atış yapmaya devam ederken mermilerin düştüğü yerlerde 70-80 ton toprağı havaya uçuruyordu.⁸⁷ İtilaf donanması güçlü silahlara sahip olmasına rağmen iyi gizlenmiş Türk toplarını imha etmekte güçlük çekiyordu. Savaş gemileri sahillerdeki hedeflere karşı tasarlanmamışlardı ve bu nedenle başarılı atışlar yapabilmek için farklı atış yöntemleri denemek zorunda kalıyorlardı.⁸⁸ İtilaf donanması tarafından boğazların üçte biri kat edilmişti.⁸⁹ Amiral Carden'in raporunda ilettiklerine göre Irresistible, Albion, Triumph ve Prince George savaş gemileri bombardımana devam etmişlerdi. Bombardımanla birlikte Türk istihkâmlarını imha etmek için karaya asker indirilmiş ve Türk birlikleri ile aralarında çatışmalar yaşanmıştı. Saldırıları sonrasında Türk birlikleri köyleri kontrol altında tutmaya devam ederlerken çatışmalarda İngiliz kayıpları 19 ölü, 3 kayıp ve 25 yaralı idi.⁹⁰ Çanakkale harekâtına ait bir açıklama da Fransa'dan gelmişti. Fransız Denizcilik Bakanı resmi açıklamasında Çanakkale harekâtının aşamalı olarak devam ettiğini, Kabatepe'de bir gözlem istasyonunun kruvazörlerce imha edildiğini ve Fransız savaş gemisi Jauregulberry'nin bir Türk yakıt deposunu imha ettiğini aktarıyordu.⁹¹ Bombardıman sonrasında Türklerin Çanakkale'deki silahları İstanbul'a doğru taşımaya başladıkları iddia ediliyordu.⁹² Silahların taşınması haberi sonrasında İtilaf devletlerinin Çanakkale boğazının geçebileceğine Almanların da inanmaya başladıkları ve bunun sadece zaman meselesi olduğu belirtiliyordu.⁹³ Bu sırada Enver Paşa Çanakkale konusunda Alman gazetesi Frankfurter Zeitung'a bir röportajda açıklamada bulunmuştu. Açıklamasında Çanakkale girişindeki istihkâmların İtilaf devletleri tarafından kontrol altına alınmasının beklendiğini ancak asıl savunma hattının boğazın ilerleyen kısımlarında olduğunu ifade etmişti. Boğazın daralan kısımlarındaki topların savaş gemilerinin manevra yapmalarına izin vermediklerini ve bu mevzilerin o ana kadar saldırılardan etkilenmedikleri bilgisini paylaşmıştı. Ayrıca Sofya'dan aktarılan haberlerde İstanbul'da büyük bir panik yaşandığı ifade edilmekteydi. İstanbul'daki bazı Hıristiyanlar yaşanan savaşı kutsal bir savaş olarak nitelendirmekteydiler. İtilaf donanmasının saldırıları sonrasında bu Hıristiyanların Müslüman fanatizminin ilk kurbanları olabilecekleri düşünülüyordu. Enver Paşa'nın emri ile İstanbul'un çevre mahallelerinin savunma için güçlendirildiği bilgisi paylaşılırken, Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında anlaşmazlıkların yaşanmasından korkan birçok Hıristiyan'ın İstanbul'dan göç ettikleri bildirilmekteydi.⁹⁴

İtilaf devletleri boğazları sadece İngiliz ve Fransız birlikleri ile geçebileceklerini düşünseler de savaşın ilerleyen dönemi için Bulgaristan, Romanya

⁸⁷ *Evening Post*, 6 Mart 1915, s.7.

⁸⁸ *Wanganui Chronicle*, 5 Mart 1915, s.5.

⁸⁹ *Daily Standard*, 8 Mart 1915, s.1.

⁹⁰ *Maffra Spectator*, 8 Mart 1915, s.3.

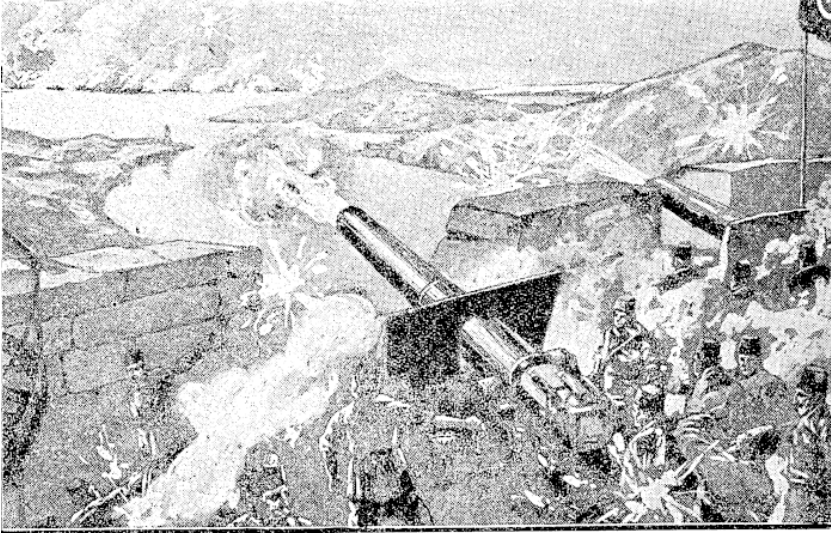
⁹¹ *Sun*, 6 Mart 1915, s.1.

⁹² *Daily Mercury*, 6 Mart 1915, s.4.

⁹³ *Wanganui Herald*, 6 Mart 1915, s.4.

⁹⁴ *Evening Star*, 9 Mart 1915, s.3.

ve Yunanistan'ın da kendi saflarında savaşa dâhil olmaları için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bu devletlerin savaşa girmek konusundaki kararları büyük ölçüde Çanakkale Savaşının sonucuna bağlıydı. Harekâtın mevcut durumunun Bulgaristan ve Romanya'da savaşa katılmak konusunda büyük bir heyecan yarattığı düşünölmekteydi.⁹⁵ Yunanistan'da İtilaf devletleri safında savaşa katılmak için hükümet tarafından Krala bir teklif sunulmuştu ancak Yunan Kralı bu teklifi kabul etmemişti. Yunan Kralı savaşa girmek konusunda kararsızlığını sürdürse de Yunanistan halkı İtilaf devletleri safında savaşa girmeye sıcak bakıyordu.⁹⁶ İtilaf devletleri boğazların ele geçirilmesi sonrasında Osmanlının yıkılacağı kanaati ile elde edecekleri fırsatları ganimet olarak nitelendirmektedirler. Balkan devletlerinin bu ganimetten pay elde edebilmeleri için çok geç olmadan İtilaf devletleri safında savaşa katılmaları gerektiğini düşünöyorlardı.⁹⁷ Çanakkale harekâtının nasıl sonuçlanacağı Almanya için de oldukça önemliydi. Osmanlı ordusunda görev yapan birçok Alman asker vardı ve yaşanan gelişmeler İstanbul'daki Alman kolonisinde de paniğe neden olmuştu. Alman subayların panik ortamı içerisinde ailelerini Bükreş'e gönderdikleri ve bunların arasında General Limon Von Sanders'in karısının da bulunduğu iddia ediliyordu.⁹⁸

5 Mart 1915 tarihli *Woodville Examiner* gazetesindeki Çanakkale Boğazı savunmasındaki Türk istihkamlarını gösteren resim⁹⁹.

⁹⁵ *Hawera & Normanby Star*, 9 Mart 1915, s.5.

⁹⁶ *Colonist*, 9 Mart 1915, s.5.

⁹⁷ *Taranaki Herald*, 9 Mart 1915, s.3.

⁹⁸ *Telegraph*, 8 Mart 1915, s.7.

⁹⁹ *Woodville Examiner*, 5 Mart 1915, s.2.

Harekât devam ederken İtilaf donanması Türk savunmalarını karşısında büyük zorluklar yaşamaktaydı. Türk birlikleri topları ustaca saklamışlardı ve savaş gemileri yeterince yaklaşıp kadar toplarını ateşlemiyorlardı.¹⁰⁰ İtilaf donanması topların yerlerini tespit edilemedikleri için başlattıkları bombardımanlarda kesin sonuçlar alamıyorlardı. Ayrıca Türkler boğaz savunmasında sabit deniz mayınlarının dışında çok sayıda yüzen mayın kullanmaktaydılar. Mayın temizleme gemileri bu mayınları çoğu zaman tespit edemiyorlardı ve bu yüzden mayınlar akıntı ile birlikte İtilaf donanması için her an büyük bir tehlike oluşturuyorlardı. Yüzen mayınların bazıları akıntı ile birlikte Çanakkale boğazının yaklaşık 50 km güneyindeki Bozcaada açıklarına kadar ulaşmıştı.¹⁰¹ Londra'dan 8 Martta alınan bilgilere göre İtilaf donanması Gelibolu yarımadası girişinde yarım daire şeklini alarak bir bombardıman daha başlatmıştı. Savaş gemileri her iki dakikada bir toplarını ateşliyorlar, karaya düşen top mermileri büyük toprak yığınlarını havaya uçuyorlardı. Biri İngiliz diğeri Fransız iki savaş gemisi sahile doğru yönelerek toplarını ateşlemeye devam etmişlerdi. Saldırı ile birlikte Seddülbahir civarında dumanlar yükselmeye başlamıştı ancak Türk bataryaları pes etmiyorlardı. İtilaf donanmasının bir kısmı Gelibolu yarımadasını bombalamaya devam ederken Queen Elizabeth Saros körfezinden Gelibolu yarımadası üzerinden aşırma atışlar yaparak Anadolu yakasındaki Türk istihkâmlarını bombalıyordu.¹⁰² Bombardımanlarda 30 hareketli Türk topunun imha edildiğini ifade edilse de gizlenmiş toplar nedeniyle İtilaf donanması büyük sıkıntı içerisindeydi.¹⁰³ İtilaf donanması eş zamanlı olarak hem kara bataryalarını bombalamaya hem de mayınlardan korunmaya çalışıyordu. Mayın hattına yaklaşan bir Fransız gemisi mayınlardan kendisini zor kurtarmıştı.¹⁰⁴ Basında yayınlanan birçok haberde İtilaf donanmasının saldırılar süresince kayba uğramadığı ifade edilse de Amiral Carden'in 6-7 Martta yapılan harekâtlara dair raporunda durumun basının genelinde açıklandığı gibi olmadığı anlaşılıyordu. Saldırıları esnasında yaklaşık 19 km.'den yapılan atışlarda Queen Elizabeth 3 kez vurulmuştu. Alınan isabetlerin Queen Elizabeth'de hasara neden olmadığı açıklansa da Türk bataryalarınca vurulan tek gemi o değildi. Gaulois, Lord Nelson ve Agamemnon savaş gemileri de üçer kez isabet almışlar ve Agamemnon mürettebatından üç kişi yaralanmıştı. Ayrıca keşif yapan deniz uçaklarından birisi denize düşmüştü. Diğer iki deniz uçağından birisi 28 diğeri ise 8 kez isabet almıştı.¹⁰⁵ Bombardıman sırasında oluşan hasarlara dair İstanbul'dan ulaşan haberlerde İtilaf donanmasına ait bir İngiliz kruvazörü hasar aldığı, bir Fransız kruvazörünün kullanılmaz hale geldiği ve savaş gemilerinin atışları keserek geri çekilmek zorunda kaldıkları yönündeydi.¹⁰⁶

¹⁰⁰ *Dominion*,9 Mart 1915, s.4.

¹⁰¹ *Wairarapa Daily Times*,9 Mart 1915, s.5.

¹⁰² *Maryborough Chronicle*, 9 Mart 1915, s.5.

¹⁰³ *Goulburn Evening Penny Post*, 11 Mart 1915, s.2.

¹⁰⁴ *Gundagai Independent and Pastoral*,11 Mart 1915, s.1.

¹⁰⁵ *Hawera & Normanby Star*,10 Mart 1915, s.5.

¹⁰⁶ *Northern Advocate*,10 Mart 1915, s.5.

İtilaf donanması yaşadığı zorluklara rağmen İstanbul'u ele geçireceklerinden emin davranıyorlardı. Emin tavırlarının dışında Türklerinde İstanbul'un ele geçirileceğine artık inandıklarını düşünmeye başlamışlardı. Bu doğrultuda yayınlanan haberlerde Türk idarecilerin 8.000.000 Sterlini İstanbul'dan Konya'ya taşıdıkları iddia ediliyordu. Konya'ya gönderilen paralar dışında önemli bir miktar para da Alman bankalarına yatırılmıştı. Ayrıca 1909 yılında tahttan inen Abdülhamit'in de Konya'ya gittiği belirtilmekteydi¹⁰⁷. Resmî olmayan haberlere göre Sultan Mehmet Reşat da İstanbul'u terk etmişti.¹⁰⁸ Almanlar arasında Osmanlı başkentinin Edirne'ye taşınacağı düşünülürken an itibarıyla Kahire'de yaşayan eski İstanbul sakinleri başkentini Edirne'ye taşınmasını konusundaki Alman tezini savunmuyorlardı. Türklerin savaş konusunda direnmeleri durumunda başkenti Konya'ya taşıyacaklarını düşünüyorlardı.¹⁰⁹ Türkiye hakkındaki söylentiler birbiri ardına yayılıyordu. Romanya'nın Almanya tarafından İstanbul'a gönderilen mühimmatların geçişine izin vermemesi nedeniyle Türklerin mühimmat sıkıntısı çektikleri tahmin ediliyordu.¹¹⁰ Mühimmat sıkıntısı ile birlikte Osmanlı savunmasının düşeceğine inanılmaktaydı. Bu düşünce ile birlikte Almanya'nın İstanbul'un İtalya'nın korumasının altında Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan'ın garantörlüğünde bağımsız bir şehir haline getirilmesi gerektiğini savunmaya başladığı ifade ediliyordu.¹¹¹

20 Mart 1915 tarihli *Observer* gazetesinde Türklerin Almanların etkisiyle savaşa girdiklerini betimleyen resim¹¹².

¹⁰⁷ *Bendigo Independent*, 10 Mart 1915, s.5.

¹⁰⁸ *Armidale Chronicle*, 10 Mart 1915, s.5.

¹⁰⁹ *Bathurst Times*, 10 Mart 1915, s.2.

¹¹⁰ *Lithgow Mercury*, 10 Mart 1915, s.2.

¹¹¹ *Express and Telegraph*, 11 Mart 1915, s.1.

¹¹² *Observer*, 20 Mart 1915, s.13.

İngilizlere göre İtilaf donanmasının başarılı saldırıları Müslüman dünyasında büyük bir etki yaratmıştı ve bu durum İstanbul'daki idarenin çöküşü olarak görülmekteydi.¹¹³ Almanların Müslüman dünyasını harekete geçirmek düşüncesiyle Osmanlı Devleti'ni kendi saflarında savaşa dâhil etmeleri sonuçsuz kalmıştı. Hindistan'daki Müslümanlar İngiliz tarafında askerlik yapmaya hevesli davranırlarken, Mısır'daki Müslümanlar İngilizlere açık bir şekilde sempatiyle yaklaşıyorlardı.¹¹⁴ Mısırlı Müslümanların göstermiş oldukları İngiliz taraftarlığı İngilizler için Mısır'da konuşlu ANZAK birliklerini farklı cephelere sevk edebilmek için büyük bir fırsat yaratmıştı. Savaşın en kritik cephelerinden biri olarak kabul edilen Çanakkale'de duyulan asker ihtiyacı ANZAK birliklerinin Çanakkale'ye sevkini muhtemel hale getirmişti.¹¹⁵

Çanakkale boğazında hava şartları nedeniyle İtilaf donanmasının harekâtı çoğu zaman ertelenmek zorunda kalıyordu. Hava şartlarının uygun olduğu zamanlarda ise bombardıman ve mayın temizleme çalışmaları durmaksızın devam etmekteydi. İtilaf donanması Çanakkale harekâtında başlangıçtan itibaren Türk bataryalarına 8000'in üzerinde atış yapmıştı¹¹⁶. Romanyalı bir devlet adamı olan M. Jonescu basına yaptığı bir açıklamada, İtilaf devletlerinin Çanakkale'yi geçerek İstanbul'u işgal etmelerinin gerektiğini düşündüğünü belirtiyordu. Bu görüşüne gerekçe olarak ise İstanbul'un işgalinin İtilaf devletlerine ekonomik ve politik avantajlar sağlayacağını ve bunun dışında düşmanlarından bir tanesini saf dışı bırakmış olacaklarını aktarıyordu. İstanbul'un düşmesi Romanya'nın da içinde bulunduğu tarafsız devletlerin savaşa girmelerini de hızlandıracaktı.¹¹⁷ Çanakkale harekâtı konusundaki görüşler taraflar arasında büyük farklılıklar göstermekteydi. İngiltere tarafında İstanbul'u kontrol altında tuttıkları 4,5 y.y. boyunca Türklerin medeniyet için hiç bir şey yapmadıkları düşünülürken¹¹⁸, Almanlar Çanakkale savunmasında Türklerin eskiden olduğu gibi cesurca savaşıacaklarına inanıyorlardı.¹¹⁹ İngiltere'den edinilen haberlerde İstanbul'da büyük bir gerginlik ve düzensizlik söz konusuydu. Beyoğlu ve Galata'daki dükkânlar kapanmışlardı. Askerler yabancı büyükelçilik ve konsoloslukların önünde yağma olasılığına karşı nöbet tutmaktaydılar.¹²⁰ Artık yabancılar İstanbul'dan göç ediyorlardı. Alman ve Avusturya-Macaristan Konsoloslarının aileleri de İstanbul'u terk ederek Filibe'ye gitmişlerdi.¹²¹ İstanbul'daki gelişmelerin yarı sıra Çanakkale harekâtından da sürekli haberler gelmeye devam ediyordu. Dedeâğaçtan rapor edilenlere göre İtilaf donanmasının Saros Körfezinden yaptığı bombardıman o kadar kuvvetliydi ki

¹¹³ *Grey River Argus*, 11 Mart 1915, s.4.

¹¹⁴ *Wairarapa Daily Times*, 12 Mart 1915, s.4.

¹¹⁵ *Marlborough Express*, 12 Mart 1915, s.4.

¹¹⁶ *Gympie Times*, 13 Mart 1915, s.6.

¹¹⁷ *Sun*, 13 Mart 1915, s.1.

¹¹⁸ *Mataura Ensign*, 12 Mart 1915, s.7.

¹¹⁹ *Sun*, 12 Mart 1915, s.6.

¹²⁰ *Telegraph*, 13 Mart 1915, s.6.

¹²¹ *Barrier Miner*, 19 Mart 1915, s.4.

patlamaların sesleri uzun mesafelerden duyulmaktaydı.¹²² Saldırıları hakkında Almanya'da daha farklı haberler yayımlanmaktaydı. İtilaf donanmasının yaptığı saldırılarında kayda değer görülmezken, birçok savaş gemisinin hasar aldığı ve iki mayın gemisinin battığı aktarılıyordu.¹²³ İngiltere ve Fransa boğazlar konusunda Rusya ile olan işbirliklerini daha görsel hale getirebilmek için farklı bir yöntem izlemişlerdi. Rus savaş gemisi Askold Çanakkale'ye davet edilerek harekâtlara İngiliz ve Fransız gemilerinin önünde katılmaya başlamıştı.¹²⁴ Bükreş'e giden mülteciler Türklerin İtilaf donanmasının İstanbul'a girecek olmasından dolayı silahlarını sökmeye başladıklarını ve İstanbul'un özgür bir şehir olarak kabul edilmesi fikrini benimsediklerini iddia ediyorlardı.¹²⁵ İstanbullu Türkler arasında gerilim artmıştı. Artık İstanbullular her sabah evlerinin çatılarına çıkarak Marmara denizini ve İtilaf donanmasının İstanbul'a ulaşıp ulaşmadığını gözliyorlardı.¹²⁶ Türkler arasında Alman karşıtı isyanların başladığından da bahsediliyordu. Alman subaylar tarafından komuta edilen iki Türk birliğinde isyan çıktığı, elebaşlarının asıldıkları, diğer isyancıların ise hapse atıldıkları bildirilmekteydi.¹²⁷ Çanakkale harekâtının geldiği durum nedeniyle Osmanlı otoritelerinin Suriye'deki birliklerle haberleşerek stratejik nedenlerle Çanakkale'yi boşaltabileceklerini bildirdikleri açıklanmıştı.¹²⁸

Triumph savaş gemisi, Çanakkale harekâtı boyunca tüm İngiliz gemilerinden daha fazla göreve katılmıştı. Katıldığı görevlerde 2000 atış yaparken 14 kez vurulmuş, bacası delik deşik olmuştu. İtilaf donanması Türklerin hasar gören bataryalarını tamir etmelerine izin vermemek için saldırılara devam ediyordu. Saldırıları sırasında Türk bataryalarının atışlarının geliştiği fark edilmişti. Atışlardaki iyileşmenin sebebinin yeni Alman silahlarının Çanakkale'ye varmış olmasından kaynaklandığı düşünülüyordu.¹²⁹ 13 Mart akşamı Saros körfezinde İtilaf donanması ve Türk bataryaları arasında korkunç bir düello yaşanmıştı.¹³⁰

İngiltere donanmasını yenilmez, maliyesini ise tükenmez olarak nitelese de uzun süren savaş diğer tüm devletler gibi İngiltere ekonomisini de sarsmaya başlamıştı. Earl Kitchener¹³¹, İngiltere'nin içerisinde bulunduğu durum hakkındaki endişelerini dile getirmekteydi. Eğer, İngiltere ulus olarak birlik olamaz ise farklı cephelerdeki silah ve mühimmat ihtiyaçlarını karşılayamayacaklarını, dolayısıyla

¹²² *Press*, 13 Mart 1915, s.9.

¹²³ *New Zealand Times*,13 Mart 1915, s.7.

¹²⁴ *Tuapeka Times*,13 Mart 1915, s.4.

¹²⁵ *Poverty Bay*,13 Mart 1915, s.3.

¹²⁶ *Nelson Evening Mail*,16 Mart 1915, s.5.

¹²⁷ *Evening Post*,13 Mart 1915, s.7.

¹²⁸ *Dominion*,13 Mart 1915, s.7.

¹²⁹ *Colonist*, 15 Mart 1915, s.3.

¹³⁰ *Thames Star*,15 Mart 1915, s.5.

¹³¹ Birleşik Krallık'ta 1871-1916 yılları arasında hizmet veren asker ve devlet adamıdır. Ortadoğu, Afrika ve Hindistan'da birçok görevde bulunmuş, 1914 yılında Birleşik Krallık Savaş Bakanı görevine getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: George Arthur, *Life Of Lord Kitchener*, Macmillan and CO., London, 1920.

devam eden savaşta büyük zararlar görebileceklerini düşünüyordu. Cephelerdeki asker ihtiyacını karşılayabilmek için askere almaların artması çalışan sayısını düşürmüştü. Gerekli çalışanın olmaması üretimin önemli derecede düşmesine neden olmaktadır. Savaşın ticari ilişkileri de etkilemesi nedeniyle İngiltere hammadde ihtiyacının karşılanmakta zorlanıyordu. Eğer hammadde temini yeteri kadar sağlanamaz ise üç ay içerisinde İngiltere'nin daha zor bir duruma düşmesinden endişe ediliyordu. İngiliz şirketleri artan savaş malzemesi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ABD'den 1 Milyon Sterlin değerinde malzeme satın almak zorunda kalmışlardı.¹³² İngiltere cephelerde savaşmak üzere dominyonlarından asker desteği almanın dışında malzeme desteği de almaktaydı. Yeni Zelanda Hükümeti İngiliz birliklerinin kullanması için çok sayıda malzemeyi gemilerle cephelere göndermekteydi.¹³³

Ekonomik sorunlar devam ederken Çanakkale'de çatışmalar son hızıyla devam ediyordu. Türkler arabalarla topların yerlerini sürekli olarak değiştiriyorlardı.¹³⁴ Ayrıca, İtilaf donanmasının mayın temizleme çalışmalarını geciktirmek için sürekli atışlar yapıyorlardı.¹³⁵ İngiliz filosuna ait H.M.S. Amethyst mayınlı bölgeye yaklaştığında Türk bataryalarının atışları ile karşılaşmıştı. Üç kez isabet alan İngiliz savaş gemisi hasar alarak geri çekilmek zorunda kalmıştı.¹³⁶ İtilaf donanması boğazları geçmekte zorlanıyordu. Hava şartları izin verdikçe saldırılara devam ediliyordu. İtilaf donanması bombardımana katılan gemileri desteklemek için Bozcaada'da bir ikmal merkezi kurmuştu. İkmal merkezinde bir haberleşme tesisine ek olarak gemilerin kömür ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan iki yüzen iskele de bulunmaktaydı.¹³⁷ İtilaf devletleri Türklerin boğaz savunması için Gelibolu yarım adasında 40.000 Trakya'da 30.000 ve Çanakkale'nin güneyinde 110.000 asker ayırdığını öngörmeye başlamışlardı. İtilaf donanması Çanakkale Boğazının en dar kısmına yaklaşmıştı ancak hala boğaz savunmasındaki yeni çalışmalarını tespit etmekte güçlük çekiyordu. 1914 Ekim ayından itibaren boğazlarda yeni istihkâmlar oluşturulmuş eski olanlar ise güçlendirilmişti. Kilitbahir ve Çanakkale arasındaki bölge aşıldığında İtilaf donanmasının İstanbul'a kadar önünde başka engel kalmayacağı düşünülüyordu. Kepez Burnu geçildikten sonra Gelibolu yarımadasında ilk istihkâm Kilitbahir istihkâmı, onun üst arka kısmında ise Namazgâh tabyası yer alıyordu. Tamamen yeni olan Namazgâh tabyası konumu ve donanımı bakımından oldukça önemli bir istihkâmdı. Namazgâh tabyası 24 adet Krupp topu ile donatılmıştı ve tabyayı her biri 4 top ile donatılmış 3 batarya destekliyordu. Boğazın en dar kısmındaki dönüş oldukça keskindi ve burada gemiler hızlarını düşürmek zorunda kalıyorlardı. Kilitbahirden sonra Kumkale geliyordu ki bu istihkâm da hafriyatlarla güçlendirilmişti. Anadolu tarafında diğer

¹³² *Dominion*, 17 Mart 1915, s.5.

¹³³ *New Zealand Herald*, 17 Mart 1915, s.6.

¹³⁴ *Bay of Plenty Times*, 18 Mart 1915, s.3.

¹³⁵ *Evening Post*, 18 Mart 1915, s.7.

¹³⁶ *Wairarapa Daily Times*, 18 Mart 1915, s.5.

¹³⁷ *Poverty Bay Herald*, 19 Mart 1915, s.3.

önemli bir istihkâm ise Mecidiye tabyasıydı. Mecidiye tabyası Krupp topları ile donatılmanın dışında diğer tabyalar ile arasında askeri yollar, telefon ve telgraf hatları ile bağlantılıydı.¹³⁸

İtilaf donanması iyi planlanmış Türk savunmasını geçmek için büyük bir saldırı planlamıştı ki gelişmeler hiç de bekledikleri gibi olmadı. İngiliz savaş gemileri Inflexible ve Ocean ile Fransız savaş gemisi Bouvet saldırı esnasında yara alarak battılar.¹³⁹ Yenilmez olarak nitelendirilen donanma büyük hasar almıştı. İngilizler savaşın erken safhalarında kaybedilen bu gemileri büyük bir felaket olarak adlandırıyorlardı. Her ne kadar durumun şaşkınlığı içerisinde olsalar da verdikleri kayıpları savaşın beklenen bir sonucu olduğunu düşünüyorlardı. Verilen kayıplar hakkında ılımlı açıklamalar yapılmaya çalışılıyordu. Çanakkale harekâtı başlangıcında İtilaf donanmasından bahsedilirken en modern ve güçlü donanma yakıştırmaları yapılırken verilen kayıplar sonrasında batan gemilerin eski oldukları söylenmeye başlanmıştı. İtilaf donanması kayıp ve hasarlarına rağmen Çanakkale boğazını geçebileceğine inanıyordu. Bu yolda karşılına çıkacak olan Türk savaş gemilerini küçümsüyor hatta yok sayıyorlardı. Gemilerin karaya atışlar konusunda dezavantajlı durumda olduklarını fark etmişlerdi. İtilaf donanmasının verdiği kayıpların harekâtın devamlılığına nasıl etki edeceği konusundaki oluşan şüpheleri gidermek için geri plandaki destek filolarından söz ediyorlar ve harekâta devam edecekleri mesajını veriyorlardı. İlk tespitlere göre batan savaş gemilerindeki kayıpların 600 ile 800 kişi arasında olduğunu tahmin ediliyordu. Batan savaş gemilerinin yerlerini doldurabilmek için İngiltere Queen ve Implacable savaş gemilerini Fransa ise IV. Henri savaş gemisini Çanakkale'ye göndermişti. İtilaf devletleri kendi kayıplarını felaket olarak nitelerlerken, başta Osmanlı Devleti olmak üzere Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yaşanan bu olayı bir deniz zaferi olarak göreceklarının farkındaydılar. Bombardıman esnasında İtilaf donanması Türk topçularının açtığı ateşte birçok kez isabet alsalar da gemilerin asıl batma nedeninin akıntı nedeniyle yaklaşık saatte 7-8 km hızla sürüklenen mayınlar olduğu açıklanmaktaydı. Bombardımanlar esnasında mayın tarama gemileri çalışmalarına devam ediyorlardı ancak yüzen mayınları tespit edememişlerdi. Batan gemilerinin mürettebatını kurtarma çalışmaları savaş gemilerinin karaya asker çıkardıkları sırada ağır ateş altında gerçekleştirilmişti.¹⁴⁰ İlk belirlemelerde batan savaş gemilerinde az sayıda İngiliz askerinin kaybedildiği aktarılırken Fransız savaş gemisinin neredeyse tüm mürettebatını kaybettiği varsayılıyordu.¹⁴¹ 17-18 Mart saldırıları düzenlenmeden önce 10 gündür mayın temizleme çalışmaları büyük bir hızla devam etmişti.¹⁴²

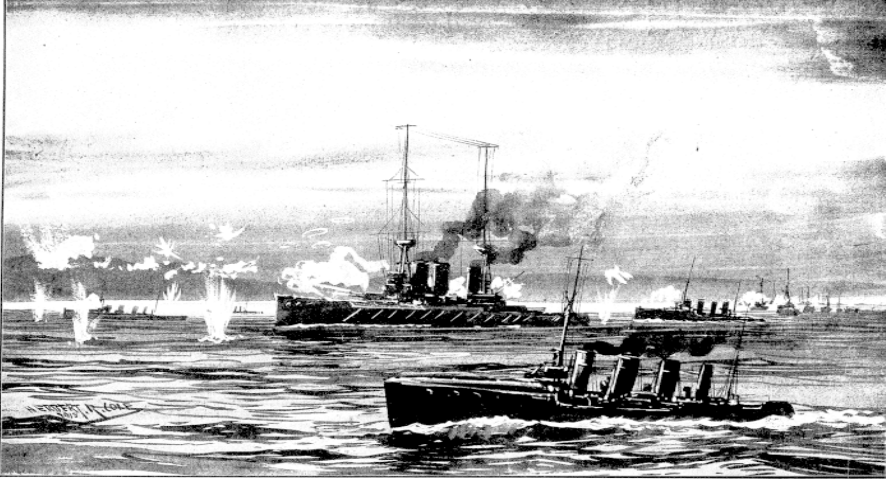
¹³⁸ *Auckland Star*, 20 Mart 1915, s.5.

¹³⁹ *Ashburton Guardian*, 20 Mart 1915, s.5.

¹⁴⁰ *Press*, 22 Mart 1915, s.7.

¹⁴¹ *Hastings Standard*, 20 Mart 1915, s.6.

¹⁴² *Grey River Argus*, 22 Mart 1915, s.5.

3 Mart 1915 tarihli *Otago Witness* gazetesinde İtilaf Donanması'nın Çanakkale Harekatını betimleyen resim.¹⁴³

18 Mart sabahı İtilaf donanması muazzam saldırısını başlatmıştı. Boğazın içlerine giren donanmaya Türk bataryalarından hızla karşılık verilmişti. Savaş gemileri birçok kez isabet almışlardı. Fransız savaş gemisinde bir mayının çarpması nedeniyle büyük patlamayla duyulmuş ve gemi 3 dakikadan az bir süre içerisinde boğazın derin sularına gömülmüştü. Fransız gemisi batarken tüm askerler ayağa kalkarak Vive La France (Yaşasın Fransa) diye bağırırken son kez Fransız bayrağını selamlamışlardı.¹⁴⁴ Mayın temizleme gemileri çalışmaya devam ederken karşılık veren Türk bataryaları İtilaf donanması tarafından bombalanmaya devam ediyordu. Akşamüstüne doğru Irresistible aldığı hasarlar nedeniyle saldırı hattını terk etmek zorunda kaldı ve 17:50 de battı. Mayınlara çarparak batan diğer bir gemi de Ocean'dı. Bu iki geminin mürettebatının büyük kısmı kurtarılmıştı. Caulois top atışıyla hasar görmüş Inflexible'nin ise ön kontrol kısmı ağır hasar almıştı. İtilaf donanması gün boyu devam ettiği bombardıman sonrasında Türk bataryalarında büyük hasarlar olduğunu tahmin ediyordu ancak gerçek durumu kestiremiyordu. Havanın karaması ile bombardıman ve mayın temizleme çalışmalarına son verildi. İtilaf donanmasına ağır kayıplar verdiren mayın tehdidi hareketin devam eden kısmı için de büyük bir tehlike olmaya devam ederken¹⁴⁵, İtilaf devletleri harekate aynı kararlılıkla devam edeceklerini ilan ediyorlardı. Kara birliklerinin Çanakkale'ye ulaşması ile birlikte ilerlemenin rahatlayacağını öngörüyorlardı.¹⁴⁶ Harekât sırasında savaş gemilerinin bombardıman ile imha edemedikleri Türk toplarını etkisiz hale getirebilme için karaya asker indirilmişti fakat karaya inen birlikler Türk birlikleri ile karşılaşmışlardı. Kara birlikleri indirilmeden önce hava keşfi yapılmış olmasına rağmen Türk birlikleri tespit edilememiş ve çatışmalarda 19 İngiliz askeri

¹⁴³ *Otago Witness*, 3 Mart 1915, s.35.

¹⁴⁴ *Taranaki Herald*, 26 Mart 1915, s.3.

¹⁴⁵ *Dominion*, 22 Mart 1915, s.5.

¹⁴⁶ *Hasting Standard*, 23 Mart 1915, s.5.

hayatını kaybederken birçoğu da yaralanmıştı.¹⁴⁷ Özellikle yüzen mayınlara karşı önlem almaya çalışan İtilaf donanması mayınları tespit edebilmek için farklı yöntemler bulmaya çalışıyordu.¹⁴⁸ Saldırı sırasında batan gemiler arasında en büyük kayıp Fransız gemisi Bouvet'e aitti. Bouvet'in 621 mürettebatından sadece 64'ü kurtarılabildi.¹⁴⁹ İngilizler ise kayıplarının sadece 61 kişi olduğunu ifade ediyorlardı.¹⁵⁰ Artan çatışma ortamı ile birlikte Çanakkale boğazının iki yakasında da yaşananların Yunan adalarına kaçmaya çalıştıkları ve Türklerin kaçakları katlettikleri iddia edilmeye başlanmıştı.¹⁵¹ Türk bataryaları tüm saldırılara rağmen halen ayakta durmaya devam ediyorlardı.¹⁵² İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı hava şartları nedeniyle harekâta ara verdiklerini duyurdu.¹⁵³ Harekâta ara verilmiş olması Türklerin hasar gören bataryalarını tamir edebilmelerine fırsat tanıyordu.¹⁵⁴ Bu sırada İtilaf donanması da kendi yaralarını sarmak ile meşguldü. Fransız gemisi Gauloise'nin hasarlarının tamir edilebilmesi için üç haftaya ihtiyacı vardı.¹⁵⁵ Çanakkale savunmasının başarısı İtilaf devletlerinin İtalya ve Balkan devletlerini kendi saflarında savaşa dâhil etme çabalarını da sekteye uğratmıştı. Tarafsız İtalya ve Balkan devletleri savaşa girmek konusunda tedirginlik yaşıyorlardı. İngilizler Balkan devletlerinin içinde buldukları tedirginliği Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'ın kendilerini hala Sultanın topraklarında hissettikleri şeklinde yorumluyordu.¹⁵⁶ Tüm sorunlara rağmen İtilaf devletleri her ne pahasına olursa olsun boğazı geçeceklerine inanmaya devam ediyorlardı.¹⁵⁷ Hatta harekât konusundaki kararlılıklarını "Yumurtaları kırmadan omlet yapılamaz" şeklindeki bir benzetmeyle de ifade etmişlerdi.¹⁵⁸

Sonuç

İtilaf devletlerinin deniz yoluyla Çanakkale'yi geçmek üzere yaptıkları planlar büyük bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştı. Harekat süresince donanmasından övgü ile söz eden İtilaf devletleri küçümsedikleri Osmanlı savunması karşısında beklenmedik bir yenilgi almışlardı. Deniz hareketinde yaşanan başarısızlık İtilaf devletlerinin kara birlikerine olan ihtiyacını kesinleştirmişti. Artık Çanakkale'nin geçilmesi İtilaf devletleri için bir itibar meselesi halini almıştı. Savaşın başlangıcından itibaren Osmanlı Devleti içinde bulunduğu durumu bir öz savunma

¹⁴⁷ *Auckland Star*,22 Mart 1915, s.5.

¹⁴⁸ *Evening Post*,22 Mart 1915, s.8.

¹⁴⁹ *Colonist*,22 Mart 1915, s.4.

¹⁵⁰ *New Zealand Herald*, 23 Mart 1915, s.7.

¹⁵¹ *Wanganui Chronicle*, 25 Mart 1915, s.5.

¹⁵² *Wairarapa Age*,25 Mart 1915, s.5.

¹⁵³ *Hastings Standard*, 23 Mart 1915, s.5.

¹⁵⁴ *Auckland Star*,27 Mart 1915, s.5.

¹⁵⁵ *Bay of Plenty Times*, 25 Mart 1915, s.3.

¹⁵⁶ *Evening Post*,25 Mart 1915, s.6.

¹⁵⁷ *Northern Advocate*,23 Mart 1915, s.5.

¹⁵⁸ *Marlborough Express*,23 Mart 1915, s.4.

olarak görürken, İtilaf devletleri için yaşanan savaş bir çıkar çatışmasıydı. İngiltere diğer cephelerde olduğu gibi Çanakkale’de de İngiliz milletler topluluğu üyesi devletlerden büyük destekler almıştı. Dominyon ülkeler kendilerini İngiltere’nin küçük kardeşleri gibi görmüşler ve İngiltere’nin çıkarlarını koruyabilmek için büyük çaba sarf etmişlerdi. Avustralya ve Yeni Zelanda’nın İngiltere ile olan tarihsel ilişkisi Çanakkale Deniz Harekâtı boyunca da fark edildi. Avustralya ve Yeni Zelanda basını çoğu zaman İngiltere kaynaklı haberleri yayımladılar. Hatta daha iddialı bir yorum yapmak gerekirse Avustralya ve Yeni Zelanda basınlarının neredeyse İngiliz basının birer kopyası oldukları söylenebilir. Aktarılan haberlerde İngiliz taraftarlığı yada sempatisi kolaylıkla fark edilmektedir. Harekat ile ilgili haberlerde İngiliz birliklerinin kazanımları ulaşılması zor başarılar olarak gösterilirken, verdikleri kayıplar yaşanan talihsizlikler olarak ifade ediliyordu. Çanakkale Deniz Harekâtı İtilaf donanmasının almış olduğu yenilgi başta İngiltere ve dominyonları olmak üzere tüm dünyaya savaşın sadece bir matematik olmadığını gösterdi. Türkler ellerindeki kıt kaynaklara rağmen muazzam bir savunma örneği göstermişlerdi. İtilaf donanmasının başarısızlığı İtilaf devletlerinin askeri, siyasi ve ticari tüm planlarının değişmesine neden oldu. Türk savunması sadece düşman donanmasının Çanakkale’den geçmesine engel olmamış, İtilaf devletlerince felaket olarak adlandırılan ancak Türklerin gururla hatırladıkları bir olayı tarihe not düşmüştü.

KAYNAKÇA

Gazeteler

a. Avustralya

Adviser

Age

Ararat Chronicle

Armidale Chronicle

Australasian

Australian Worker

Barrier Miner

Bathurst Times

Bendigo Independent

Cairns Post

Clarence and Richmond Examiner

Daily Herald

Daily Mercury

Daily News

Daily Standard

Daily Telegraph

Express and Telegraph

Forbes Advocate

Geelong Advertiser

Glen Innes Examiner

Goulburn Evening Penny Post

Grenfell Record and Lachlan District Adviser

Gundagai Independent and Pastoral

Gympie Times

Kalgoorlie Miner

Lithgow Mercury

Maffra Spectator

Maryborough Chronicle

Mullumbimby Star

Pirie Recorder and North Western Mail

Portland Observer and Normanby Adviser

Sydney Stock and Station Journal

Telegraph

The Daily News

Tweed Daily

Wanganui Chronicle

Wanganui Herald

b. Yeni Zelanda

Ashburton Guardian

Auckland Star

Bay of Plenty Times

Colonist

Dominion

Evening Post

Grey River Argus

Hasting Standard

Hawera & Normanby Star

Manawatu Standard

Marlborough Express

Mataura Ensign

Nelson Evening Mail

New Zealand Herald

Northern Advocate

Northern Advocate

Oamaru Mail

Ohinemuri Gazette

Otago Daily Times

Otago Witness

Poverty Bay Herald

Press

Sun

Taranaki Herald

Thames Star

Tuapeka Times

Wairarapa Age

Wairarapa Daily Times

II. Kitaplar

AnaBritanica, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1993.

ARI, Kemal, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, Askeri Tarih ve Stratjik Etüt Başkanlığı (ATESE) Yayınları, Ankara, 1997.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 16. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2007.

ARTHUR, George, *Life Of Lord Kitchener*, Macmillan and CO., London, 1920.

ATABEY, Figen, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

BEAN, Charles, *Official History of Australia in the War of 1914–1918*, Cilt I, 11. Baskı, Queensland Üniversitesi Yayınları, Avustralya, 1941.

CAVİD BEY (Haz. Osman Selim Kocahanoğlu), *Felaket Günleri*, Temel Yayınları, Cilt I, İstanbul, 2000.

KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*, Cilt I, 17. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008.

TUNÇOKU, Mete, *Çanakkale 1915 Buzdağının Altı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2008.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih*, 7. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2008.